

Posztfaktuális vidámpark

Borda Réka debütökötete, a *Hoax* 2017-ben jelent meg a Scholar Kiadónál, és nehéz lenne azzal vádolni, hogy voltaképp csak egy gyűjteményes kötet az évek során felhalmozódott versekből, hisz az elejétől a végéig működtetett markáns versnyelvel, képhálózattal, képalkotási eljárásokkal és világosan formálódó, egyenes vonalú tétrendszerrel szembesülünk.

Pál Sándor Attila az *Élet és Irodalom*ban írt kritikájában tartózkodik attól, hogy generációs költészetként kategorizálja Borda könyvét, de megállapítja, hogy a kötet erőteljesen dolgozik „90's kids” élményekkel, mint például a 9/11 vagy a Hale-Bopp üstökös, tehát a *Hoax* generációsan mégiscsak kontúrozott. En továbbmennék: ezek az élmények jóval többek, mint eszközök vagy díszletek, mert funkciójuk nem kizárólag az, hogy (szükségszerűen) kijelöljék a versbeszélő és a versek helyét a történelemben, hanem összefüggésben állnak azzal a tétrendszerrel, amelyet a kötet már címében és mottójában is kínál. Úgy tűnik, Magyarországon nemzedékében Borda Réka az első, aki egy teljes verseskötetet szentelt annak, hogy nyelvet keresen (és olykor találjon is) a generáció és tágabban az egész társadalmat érintő, összefoglalóan az információs társadalmi átalakulás kérdéseire. (Referenciális csemege: a szerző végzettsége szerint design-teoretikus és kutatási területe a poszt-internet költészet.) A *Hoax* szerencsére egyáltalán nem moralizáló alapállásból száraz szétjelenségeket, nem teszi mérlegre a régen jobb volt-e dilemmáját, felállítva ezzel egy hamis dichotómiát, azonban izgalmas poétikai megközelítésmódokkal kísérletezik olyan kollektív kérdések kapcsán, amelyeket a felépített világ szerint nagyrészt az internet és a digitalizáció generál.

Borda verseiben kardinális fontosságú a versbeszélő pozíciója és végigkövetkező retorikája. A hang, amin

Borda Réka:
Hoax
Scholar, Budapest, 2017

és ahonnan a szövegek megszólalnak távolságtartó, olykor kicsit modorosan hivataloskodó, kérlelhetetlen, saját világát ismerő és uraló – érdekes módon ez még az első ciklusban található családi-magánéleti szakasz verseiben is érvényesül. Ez a hang (pl. szórend, névelőhasználat, szókinccs, jelzőhasználat, de elsősorban retorika tekintetében) olvasható úgy, mint magának a „korszellemnek” a hangja, egyszerre a hoaxoké és híreké. A beszédmód lényege a sokszor gépies, neutralizált, monoton mantraszerű megszólalás egy olyan világban, ahol formái (itt poétikai) alapon már nem eldönthető, hogy mi „igaz” és mi „hamis”. Borda prófétai babérokra törő mondánivalót ad hol egy mesterséges intelligencia, hol egy híradós szájába. Példa a Hale-Bopp üstököséből: „Összel sötét árnyalatok kontúrozzák / a bróker arcát”, vagy szemléletes még a *Trópusi mese* zárata: „Egy könnyezőpálma áll a téren, várja a buszt / aminek végálmomása Mililaniról Cseljabinszkra vált. // Hajnalra elfelejti, mi történt egyszer, / amikor hasonló járatra szállt”. De leginkább a ciklusokat elválasztó rövid prózai szövegekben ütözködik ki legtisztábban: „Ebben utat engedsz a láthatatlan síkoknak. Így a megmagyarázhatatlan történeteknek, a feletted és előtted állóknak, amik szivattyúként vonzzák magukhoz fiatalságod. Gyorsíts fel, fuss rajtuk keresztül, forogj rajtuk, libikókázz rajtuk, mint ha nem lenne holnap. Nincsen holnap. Repülj el egy uráli tömeggyilkosság vagy egy mozdulatlan játszótér felett. Tedd melléjük leírhatatlan álmaid, amikben férfiak képében jósolsz meg merényleteket – olyan felettes pillanatok, amik az embert rejtélyes módon formálják.”

Ehhez a retorikai pozícióhoz jól passzol Borda sok versen átívelő laza asszociációs, képhalmozó, hömpölygő nyelve, amit olykor nem tud kontroll alatt tartani és sajnos előfordul, hogy teljes versstruktúrákat érintő képzavarokba fut ki. (Erről egyébként Lapis József is tesz említést az *ÉS*-ben közölt *Ex libris*ében.) A *Nincs felettem égbolt* például ebből a szempontból zavarba ejtő szöveg, hiszen teljesen zavaros, már-már önparadisztikus nyelven megszólaló versszakokat váltanak hálálpontos strófák. „Odébb daruk marokkóznak a vallató lámpafény alatt / szürke pálcikáik befektetéseké állnak össze. / Minden út agyagozáshoz vezet: / megalomán fazekasok kies parkolóházakat / és áramvonalas autókat gyúrnak polcaikra.” Majd ezt követi egy egyszerűségében kristálytisza szakasz: „Egy ráncos reklámlapát alatt kamaszok / bontják fel első sőrüket, körmük alatt / üveges milói vénuszok szisszennek fel.” A *Hoax* általam vélt gondolati-ideológiai állítása miatt egyébként elhibázottnak tartom a könyv tematikus cikluselrendezését, amely a családi-magánéleti szövegektől indulva, koncentrikus köreiben kifelé bővülő, egyre tágabb társadalmi kontextusokat felölelő versekben folytatódik. A kérdéskör, ahonnan a *Hoax* szól, esszenciálisan plurális, formáját tekintve a sorrendiséget elutasító vagy azt nem ismerő rendszer, ahol minden mindent átjár és minden mindennel felcserélhető, ezzel pedig nem passzol ez a hagyományos kötetstruktúra. Szintén a *Nincs felettem égbolt* című versben olvasható az ezt magyarázó vállalás: „Ugyanazok az utcák, mellékutak, téveszmék / hálózák a földet, szervezetet, agykérget. / Idővel rovarok vésnek szeszélyes járatokat / és töltik meg ürességgel a tömör anyagokat.”

Ezzel szemben nem róható fel a kötetnek az ún. Wikipédia–National Geographic műveltséganyag táncba hívása. Dékány Dávid Darwin Motel című kötetében szintén alkalmazta ezt az eljárásmódot, azonban Bordánál ideológiailag sokkal indokoltabbnak érzem az általam vélt és felvázolt tétrendszer tekintetében, ami tehát tudatosan számot vet a közös tudás és a közös tudáshoz való hozzáállások megváltozott formáival is. Ezek a megoldások pedig

nem felszíni attrakciók, boomok, hanem gondolatilag megalapozott szövegesemények: a meg nem erősíthető forrásból származó, közösen gyártott-eltörölt információk az egyszerre demokratikusnak tűnő mégis monopolizált internetbe vannak lazán bevésődve. Ehhez kapcsolódik a kötet asztrológiai-kozmikus pillére is, ami laza rokon-ságba hozza a *Hoaxot* Sirokai Mátyás költészetével, azonban előfordul az is, hogy belefut a kötet a megdolgozott hagyományba, a Madármetamorfózis című szöveg olyan hatást kelt, mintha egy légmentes dobozban összeráztuk volna Sirokai és Nemes Z. költészetét: „Az Urál északi részén pedig titkos katonai gépként / repkedett: hatalmas szárnyai alól szagatlan tollakat / engedte ki, amik kivégezték Gyatlov professzort és társait. / Annyira összezavarta a kutatókat, / hogy a mai napig találgatják, mi történhetett velük. // Nem sokkal később egy üstökös pár képébe

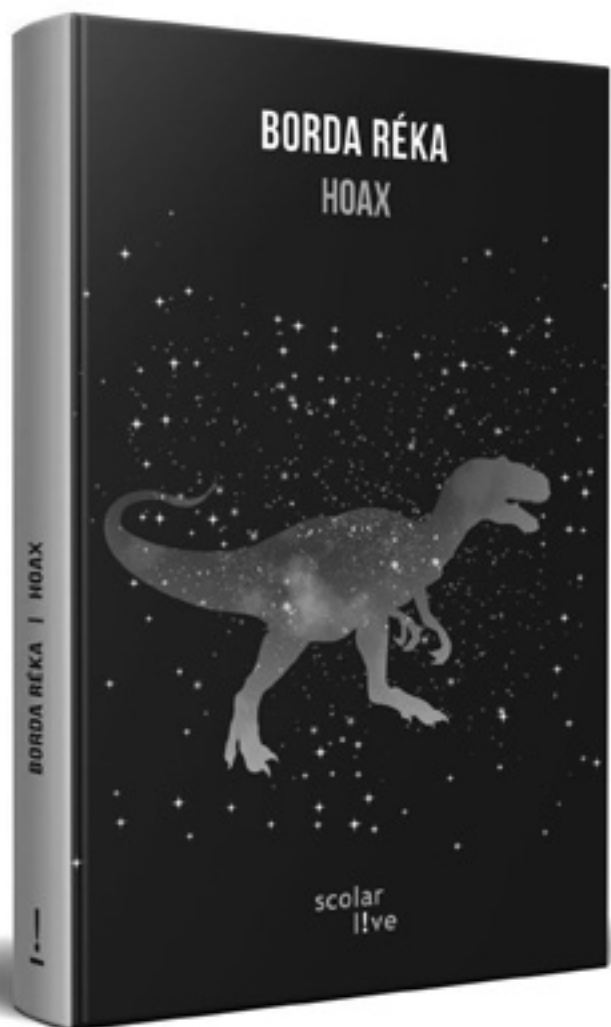
bújt. / Érthetetlen szavakat csicsereggett egy teleszkópba, / amitől egy elkábult fiú csak ennyit tudott leírni: hűha!”

A *Hoaxban* megtalálhatók teljesen konkrét jelenségekre, eseményekre reflektáló úgymond „klasszikus” politikai versek is. Ilyen például a *Ha kicserélnénk virágokra* és a *Láttam vezetőinket*, ami a menekültválságot helyezi fókuszba és abból a szempontból is kiemelt helyen szerepel, hogy az egyetlen különálló versszöveg, amelyhez egy Ginsberg-idézet is tartozik (ezen kívül csak a kötet legelején olvasható egy, a kötet egészére vonatkozó motó). Ezek a szövegek bár meggyőződésem, hogy külön-külön működnének, de a kötetkonceptió tekintetében kisé következetlennek hatnak. A könyv, ahogy fentebb is írtam, olyan politikai valóságot vázol fel, ahol nincsenek külön harcok, ügyek, politikai események, hanem arról az ideológiai észlelésről tud számot adni, ahol maga az

észlelés, „az igazság és hazugság” kérdése a legfőbb és egyetlen politikai probléma. Ha a szövegter erre a kérdéskörre összpontosul, akkor ebbe nehezen helyezhetők bele a konkrét morális-politikai-ideológiai dilemmákról szóló versszövegek, a post-truthban ugyanis nincsen igazságszolgáltatás.

A könyv a Scholar Live szépirodalmi sorozat darabjaként jelent meg, borítójával, designjával összhangban áll Borda szövegeivel. A ciklusokat elválasztó fekete lapos rejtvények, melyek a rövid prózai szövegekre fényjátékkal kiolvashatóvá teszik az elrejtett cikluscímeket is – annak ellenére, hogy a cikluselrendezéssel nem értek egyet –, a külsínt tekintve szintén jól illeszkednek a *Hoax* versvilágába. Az egyetlen ilyen jellegű probléma az összes Scholar Live-os könyvben a kötetek minden oldalán a lapszéleken középre nyomtatott felkiáltójel-logó, ami rendkívüli módon zavaró az olvasásélmény tekintetében, a kiadónak érdemes lenne megfontolnia, hogy esetleg felhagy ezzel a szokással. A szerkesztőt terheli továbbá az, amit Horváth Éva a *Jelenkorban* írott kritikájában – igaz, némi jóindulattal túlinterepreálva – már említett: a páros szervek rendszeresen a nyelvtanilag helytelen többes számban szerepelnek.

Összességében Borda Réka a *Hoax*-szal igen izgalmas és egyelőre kiaknázatlan kérdéskör megfogására tett kísérletet, markáns és helyenként nagyon is egyedi nyelvet teremtve. Kötetének gondolati-politikai vállalása komplex és figyelemre méltó, következetlenségei, pontatlanságai pedig betudhatók annak, hogy első kötetről beszélünk.

■ **Vida Kamilla:** 1997-ben született Pécsen. Költő, az ELTE BTK és a Társadalomelméleti Kollégium hallgatója, a Késelés Villával rendezvénysorozat társszerkesztő-moderátora. Tagja a József Attila Körnek és a F fiatal írók Szövetségének. Első kötetén dolgozik.